

ARCHEOLOGEN DRINGEN OP AAN DE PLANTAFELS

Foto's: Kato Tan
Tekst: Eric Went

Archeologen blazen steeds vroeger een partijtje mee aan de ontwerptafels van ingenieursbureaus, landschapsarchitecten, stedenbouwkundigen en planologen. Schoven ze tot voor kort pas aan bij een onvoorzien 'probleem' in de bodem, de nieuwste trend is om al in een vroeg stadium mee te praten. Wat betekent dat, met Malta in de wacht-kamer, voor planologische ontwerp bureaus?

Archeologe Marcella Marinelli is sinds drie maanden vast in dienst bij Ingenieursbureau Oranjewoud. 'Onze opdrachtgevers kwamen steeds vaker met de vraag "Doen jullie ook iets aan archeologie en cultuurhistorie?" We zijn er dus tegenaan gelopen', legt zij uit.

Als er zoveel vraag naar is, laten we het dan meteen structureel regelen, is de rede-natie van Ingenieursbureau Oranjewoud. 'Archeologische kennis intern opbouwen

levert namelijk tijdwinst op, het kan kosten besparen, en de communicatie verloopt beter dan wanneer je steeds met externe bedrijven in de slag moet.'

Hoe en waar past archeologie in de processen bij Oranjewoud, is de opdracht die Marinelli bij haar aanstelling meekreeg. Haar opvatting: zo vroeg mogelijk. Het liefst al bij het opstellen van de offerte voor een opdrachtgever; bij Oranjewoud bevinden die zich zowel in het bedrijfsleven als bij de overheden. 'Het grote voordeel van werken bij een ingenieursbureau is dat je als archeoloog helemaal aan het begin van de planvorming meekijkt, soms zelfs nog voordat er een keuze gemaakt is waar er precies gebouwd gaat worden. Op een mooiere plek kan je eigenlijk niet zitten.'

Mondjesmaat

Een archeologische inventarisatie, dat is wat er veel vaker moet gebeuren voordat bouwplannen het levenslicht zien, vindt zij. 'Dat gebeurt nu mondjesmaat, terwijl de voordelen legio zijn. Als archeologie een intrinsiek deel van de planontwikkeling is, dan word je er als opdrachtgever niet meer achteraf mee geconfronteerd. Is dat wel zo, dan kom je al gauw op het vlak van opgravingen terecht, en ben je te laat. Dan wordt archeologie een probleem, terwijl dat echt niet zo hoeft te zijn.' Marinelli heeft wat dat aangaat een wereld te winnen. 'Er zijn sterke lobby's voor andere elementen, zoals flora en fauna. De lobby voor archeologie moet echter nog op gang komen.' Niet alleen bij opdrachtgevers, die 'best nog wat

RICK BRONGERS,
landelijk coördinator Archeologie Arcadis

opvoeding' kunnen gebruiken. Maar ook binnen haar eigen organisatie bestaat er ruimte voor verbetering, al wordt Marinelli steeds vaker gebeld door haar collega's met een specifieke archeologische vraag. 'Al met al is het draagvlak voor archeologie en cultuurhistorie groeiende,' meent zij.

Bewustzijn

Een vergelijkbare conclusie trekt Rick Brongers, landelijk coördinator Archeologie van Arcadis. 'Je ziet dat ook het archeologisch bewustzijn bij opdrachtgevers groeit, ook bij provincies en gemeentelijke overheden', stelt hij vast. 'Zo is in afwachting van "Malta" voor ontgrondingsvergunningen en bestemmingswijzigingen archeologie al een vaststaand gegeven.'

Ook binnen Arcadis groeit het besef dat archeologie beter zo vroeg mogelijk kan worden 'meegenomen'. 'Ik reis veel langs de verschillende kantoren van Arcadis, en krijg dan vragen als "Ik ben met een bestemmingsplan bezig. Moeten we hier een archeologische toets op loslaten?" Onze inzet is om dat in het prilste stadium van de planvorming te doen. Dat betekent in de plan- en visiefase van een structuurvisie, maar ook in de bestekken van de uitvoering.'

Arcadis is inmiddels nagenoeg zover dat bij alle nieuwe projecten archeologie standaard onder de aandacht van de opdrachtgever wordt gebracht. 'Logisch, want wij hebben de plicht om onze klanten goed te adviseren. Wijs je niet op de archeologische component en er wordt wat gevonden, dan kunnen wij erop aangesproken worden.'

Zeggekorfslak

Om de archeologietak te versterken, heeft het bedrijfsonderdeel Arcadis Infra, in tegenstelling tot Oranjewoud, een samenwerkingsovereenkomst afgesloten met een externe partij: Archeologic, een in Woerden gevestigd adviesbureau 'voor raad en daad in archeologisch management'. 'De bedoeling is dat we selectief en op projectbasis samenwerken', legt Brongers uit. Arcadis Infra heeft voor deze partij gekozen omdat de oprichters

MARCELLA MARINELLI, archeologe Ingenieursbureau Oranjewoud

van het adviesbureau veel ervaring hebben opgedaan met archeologisch onderzoek langs de Betuweroute en bij de aanleg van de HSL Zuid. Een van die oprichters is Boudewijn Goudswaard. Hij beschouwt de Betuweroute als 'de kraamkamer voor de integratie van archeologie in een groot bouwproces'. Zijn conclusie: 'Als je archeologie niet op tijd onderkent, wordt het de zeggekorfslak van je project.'

'De lobby voor archeologie moet nog op gang komen'

Opdrachtgevers moeten ervan doordrongen worden dat ze een bedrijf als Archeologic vroeg nodig hebben, vindt hij. 'Als we op tijd ingeschakeld worden, kunnen we archeologische kosten voorkomen.' Zo hoeft archeologie in de ontwerpfase nog geen dramatische gevolgen te heb-

ben, beweert hij. 'Soms kan je dan nog zeggen: "Schuif dat huizenblokje maar iets opzij." Maar zit je al in de uitvoering, en moet er gegraven worden, dan schieten die kosten als een raket de lucht in. Dan is er vaak geen houden meer aan.' Nog ruim voor de vaststelling van bestemmingsplannen en stedenbouwkundige visies, moet 'archeologie' eigenlijk al meepraten, vindt Goudswaard. Daarom is hij ook zo blij met de samenwerkingsovereenkomst met Arcadis. 'Want dat bedrijf zit vaak als eerste aan tafel als er bestemmingsplannen in voorbereiding zijn. Want het moge duidelijk zijn: gaat het in een later stadium mis, dan gooit niemand zijn bestemmingsplan er nog voor open.'

Muurvast

Een schoolvoorbeeld van hoe het moet, komt van de IJzeren Rijn-organisatie, oordeelt Goudswaard. 'Inmiddels is daar de eerste inventarisatie van archeologische waarden achter de rug, vertaald in een

BOUDEWIJN GOUDSWAARD, adviesbureau Archeologic

startdocument met beheersaspecten terwijl het ontwerp-tracébesluit nog genomen moet worden. Komt dat besluit er, dan staat daar alvast een stevige tekst in over archeologie en cultuurhistorie.’ Verkeerde voorbeelden kent hij ook. Van een afgravingsproject in Noord-Brabant, waarvoor de ontzandingsvergunning al afgegeven was. Ook het bestemmingsplan was al aangepast. ‘Bleek er plotseeling een enorme archeologisch vondst in de grond te zitten. Dan is zo’n proces nauwelijks nog te beïnvloeden. Iedereen zet elkaar onmiddellijk muurvast. Wij zijn dan met een vorm van *rescue* bezig, waar je nooit een schoonheidsprijs mee zal verdienen.’

Portemonnee

De constructie van een bureau als Oranjewoud, dat zowel de archeologische uitvoerings- als advieskant in een bedrijf bij elkaar voegt, daar gelooft Goudswaard niet in. Sterker nog, het druijst lijnrecht in tegen de bedrijfsfilosofie van Archeo-

logic. ‘Wij doen louter de advieskant, en nooit de uitvoering. Dus ook geen veldwerk, opgravingen en booronderzoek. Als opdrachtgever heb je zo de zekerheid van een ongekleurd advies, een objectieve prijsvorming, en een onbevooroordeelde blik op het werk van een opgravings- of boorbedrijf.’

Als je advies en uitvoering scheidt, leidt dat er bovendien toe dat opdrachtgevers meer op hun archeologische verantwoordelijkheden worden gewezen, vindt hij. ‘Dan moeten die marktpartijen ook echt nadenken en verantwoordelijkheid dragen over hun bodemingreep en kunnen bureaus en de overheid niet zeggen: “Geef uw portemonnee maar, dan lossen wij uw problemen wel op.” Marktpartijen moeten dan echt opdrachtgever worden voor archeologisch onderzoek. De overheid moet zich vervolgens meer kaderstellend en handhavend gaan opstellen en zich niet laten drukken in de oude rol van opdrachtgever bij archeologisch onderzoek en opgravingen. Anders wordt

“Malta” in de toekomst een dode letter.’ Marinelli onderschrijft dat. ‘Als ingenieursbureau leggen we onze opdrachtgevers daarom ook altijd meerdere keuzes voor, maar de klant is uiteindelijk degene die beslist.’ En soms kan het dan beter zijn om de uitvoering uit te besteden aan weer een ander bureau. ‘Dat voorkomt tevens dat er een belangenverstremgeling ontstaat in de trant van wij signaleren problemen zodat we er meteen mee aan de slag kunnen’, vindt zij. ‘Niet dat dat een rol zou moeten spelen, want je hebt tenslotte als archeoloog ook nog een beroepscode hoog te houden.’

Concurrentie

Waar de representanten van beide bureaus elkaar wel blindelings kunnen vinden, is in de optimistische conclusie dat archeologie, als er dan iets in de grond wordt aangetroffen, kan inspireren tot ruimtelijke kwaliteit. ‘Dat effect is nog niet bereikt en de verschillende partijen moeten de kansen nog leren zien. Maar daar ligt een taak voor mij, om klanten en planologen vroegtijdig enthousiast te maken. Hoe neem je oude verkavelingspatronen in je bouwproject mee? Daar moet het denken al beginnen’, vindt Marinelli.

‘Archeologie kan de belevingswaarde van een nieuwe woonwijk goed opkrikken’, vindt Brongers van Arcadis. ‘Zo kan je in een stratenplan een Castellum laten terugkomen, of het zichtbaar maken in het landschap, op een educatieve manier. Of ik daar voorbeelden van heb? Nee, die ken ik helaas nog niet. Er liggen wel plannen klaar, maar die verklap ik niet. Dat gaat namelijk om projecten waar we nog volop in concurrentie liggen. Met Oranjewoud...’

Meer weten

Op www.ikcro.nl is een dossier te vinden over de samenhang tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening.

En verder:

www.oranjewoud.nl
www.arcadis.nl
www.archeologic.nl